

IZLAGANJA

Valentin Miklobušec

ISUSOVCI U RIJECI 1627. – 1773. ŠKOLSKO, PASTORALNO I ODGOJNO DJELOVANJE

Valentin Miklobušec

Hrvatska provincija Družbe Isusove, Zagreb

UDK: 271.5[373.5+378.094+792](497.5RIJEKA)262.3

[PULSKA; PIĆANSKA; SENJSKO-MODRUŠKA] [255+256][BRAŠČINA SV. KRIŽA]+266[SEGNERI, P.] + 267[KONGREGACIJE] "1627/1773"[0.000.282]

Pregledni rad

Primljeno: 16. 11. 2017.

Družba Isusova ili redovnici Družbe Isusove došli su u Rijeku u kolovozu 1627. na poziv gradskog poglavarstva da otvore gimnaziju i svojim školskim, pastoralnim i odgojnim radom pridonese napretku grada. Kao i drugdje u Europi onog vremena, njihov se rad odvijao, slikovito rečeno, na dvije usporedne tračnice: na školstvu i pastoralu. Iako su ta dva rada usporedna, oni se vazda prožimlju i nadopunjuju. Sve je usmjereno prema cjelovitoj promociji čovjeka, kojemu je Bog povjerio da izgrađuje i unapređuje svoje prebivalište kao susretište s Bogom. Stoljeće i pol takvog djelovanja uz svladavanje mnogih teškoća, uz plime uspjeha i oseke zamora, njihov je rad utro trajnu stazu duhovnog i materijalnog napretka grada prema budućnosti. Njihova je gimnazija korijen iz kojega su nicali i cvale nove mladice duhovnog razvoja; njihova je knjižnica temelj na kojem se uzdignuo budući hram knjige; njihovo se đačko kazalište razvilo u rasadište vrlina i pokudište svake mane koja čovjeka uizuje. I sve to do danas. A nisu ostali samo uz svoju lijepu baroknu crkvu sv. Vida, nego su, na poziv biskupa, obilazili župe od Istre do Like, od Ogulina do Pazina, preko Žminja i Lošinja, kao navjestitelji vjere i obnovitelji kršćanskog života, koji se trajno održao zahvaljujući i njihovu radu. U članku koji slijedi upoznat ćemo taj rad na slavu Božju i spasenje duša.

Gljučne riječi: kolegij, isusovačka gimnazija, pučke misije, segnerijanske pučke misije, senjsko-modruška biskupija, pulska biskupija, pićanska biskupija, kastavska gospoštija.

UVOD

Današnji veliki hrvatski lučki grad Rijeka na sjeverozapadnom Jadranu ima vrlo dugu povijest. Ugodna klima i prikladan geografski položaj privlačio je ljude od davnina. Svoje su tragove ostavili Iliri i Kelti. Rimljani su podignuli utvrđeni grad na obali

mora koje ga je povezivalo i s udaljenijim krajevima. Kvalitetnom pitkom vodom snabdijevao se iz vlastitog izvora, uz koji je bila sagrađena crkvice sv. Vida zaštitnika grada.

Tijekom povijesti grad je imao razne gospodare, a od 1466. bili su to Habsburgovci. Stanovništvo grada i okolice već je tada bilo pretežito hrvatsko. U prvoj polovici 16. stoljeća u gradu je djelovala i glagoljska (hrvatska) tiskara Šimuna Kozičića Benje. Talijanski doseljenici bili su ponajviše trgovci i obrtnici. S vremenom su postali bogatiji sloj građana te su preuzeli i upravu grada utisnuvši mu „pečat“ mletačke kulture, osobito svojim jezikom, koji je od njih prihvaćao i viši sloj drugih građana. Bio je ondje i manji broj njemačkih obrtnika i trgovaca.

Grad lijepe perspektive politički je pripadao habsburškoj kruni, a u crkveno-teritorijalnoj podjeli pulskoj biskupiji. Do samih vrata dopirala mu je senjska biskupija. Ozbiljan nedostatak grada bio taj što u njemu nije bilo i biskupsko sjedište i što nije imao riješeno pitanje školstva. Pitanje školstva riješilo se 1627. dolaskom isusovaca. Sjedištem biskupije postao je tek 1925., a pogranične stigme oslobodio se poslije Drugog svjetskog rata ujedinjenjem Rijeke i Sušaka u jedan grad.

Velik udio u razvoju kulturnog, odgojnog i vjerskog života grada tijekom 17. i 18. stoljeća pripada redu Družbe Isusove. Ovaj prikaz djelovanja isusovaca pisan je prigodom 70. obljetnice otvaranja Sjemeništa i Visoke bogoslovske škole u Rijeci (1947. – 2017.) i želi rad isusovaca približiti suvremenim čitateljima da bi svoj grad bolje upoznali i cijenili te ga i danas izgrađivali na opće dobro suvremenih i budućih naraštaja. U izradi članka poslužio sam se pisanim djelima o Miroslava Vanina, koja u bilješkama navodim.

1. ISUSOVCI U RIJECI

1.1. PRVI POTICAJI I DOTICAJI

Prvi poticaj za dolazak isusovaca u Rijeku i osnivanje kolegija dao je belgijski isusovac o. Bartol Viller, provincijal velike Austrijske provincije Družbe Isusove. Vjerojatno je dobro poznao grad, njegove potrebe i značenje, pa je za tu zamisao oduševio čak nadvojvodu Ferdinanda II. Habsburškog, kojemu je bio osobni ispovjednik. O. Viller je, kao starac s proživljenih 80 godina, na vlastitu molbu 1619. oslobođen dužnosti nadvojvodina ispovjednika te se povukao u Graz i ondje poživio do svoje 90. godine. Preminuo je 1626. godine. Nakon njegova povlačenja iz službe nadvojvodina ispovjednika, zamrla je akcija za kolegij u Rijeci, ali se nije ugasila.

U rano proljeće 1623. dospio je u Rijeku isusovac o. Lovro Grizogono¹ na putu iz Trsta u Senj, kamo ga je za korizmenog propovjednika pozvao senjski biskup Ivan

1 Lovro Grizogono (Laurentio Chrysogono, 1590. – 1650.) rodом je Splitsanin. Bio je veliki mariolog i uopće erudit svojeg vremena, znalac hrvatskog jezika i član Austrijske provincije Družbe Isusove, u kojoj je obavljao mnoge odgovorne službe.

Agatić (1570. – 1640.) rodom Riječanin.² Kratki Grizogonov boravak u Rijeci iskoristio je gradski magistrat i uglednoga gosta zamolio da im priskrbi jednog isusovca koji bi kao profesor trajnije preuzeo gradsku školu, jer nemaju sreće s učiteljima koje ugovorno zaposle na jednu godinu. Isusovce su, naime, već poznavali iz Trsta i Gorice, gdje su imali kolegije.

Grizogono im je razložio kako moraju postupiti da im bude udovoljeno i otputovao u Senj. Ne gubeći vrijeme, gradsko poglavarstvo (*rectores et iudices*) poslalo je već 5. ožujka 1623. molbu isusovačkomu generalu o. Muciju Vitelleschiju da se isusovci trajno nastane u Rijeci. Molbu su potkrijepili napomenom da je to u skladu i sa željom Njegova Carskog Veličanstva Ferdinanda II., koju su poznavali od ranije. Očito je da su u Grizogonu našli dobrog savjetnika i zagovornika svoje zamisli pa su mu već sutradan, 6. ožujka, pisali u Senj: „Više nego ikoga drugog općina želi nastavnika iz Isusovačkoga reda koji je po cijelome svijetu na glasu zbog pedagoške vještine [...] Cijela je općina bez ijednoga izuzetka prihvatila taj naum i ponovno naredila da se obratimo na Vaše Velečasnosti [...]“ (Očito je da misle na o. Grizogona i njegova redovničkog brata pratioca). Javljuju također da su već napisali pismo o. Generalu te da su i biskupa u Senju zamolili da s njima, dok su u Senju, raspravi tu stvar.³ Zanimljivo je da su za svoju zamisao angažirali senjskog biskupa, a Rijeka pripada pulskoj biskupiji. Sve je jasno kad se zna da je senjsko-modruški biskup Riječanin.

Zamisao o kolegiju našla se na dobrom putu: gradski magistrat moli da ga dobije, Njegovo Carsko Veličanstvo to želi, a senjski biskup i još uvijek živući o. Viller zamisao podupiru. Ipak, sve to još nije bilo dovoljno. Kolegij se ne može osnovati ako nema i sredstava za uzdržavanje. Za osnivanje kolegija i njegovo uzdržavanje prvu je pomoć pružio sam Ferdinand II., koji se 1625. u korist budućega kolegija samoinicijativno odrekao 4.300 forinti ili polovice desetine koju je ubirao u Rijeci i okolici. Njegova je odluka stupila na snagu u travnju 1627., a bila je i potvrđena carskom poveljom 10. ožujka 1633. godine. Svečano je objavljena na blagdan sv. Ignacija 31. srpnja iste godine.⁴

2 Ivan Agatić, senjsko-modruški biskup (Rijeka, 1570. – 1640.)

3 Usp. Miroslav VANINO, *Isusovci i hrvatski narod II.*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1982., str. 134, osobito bilj. 3. Miroslav Vanino, hrvatski crkveni povjesničar (Zagreb, 10. X. 1879 – Zagreb, 6. XII. 1965). Filozofiju je studirao u Bratislavi, teologiju u Leuvenu, a studij geografije i povijesti završio je u Beču, gdje je i doktorirao. Radio je potom kao profesor crkvene povijesti na Visokoj bogoslovnoj školi u Sarajevu. Godine 1919. pokrenuo je časopis za religijsku kulturu *Život* (danas *Obnovljeni život*). Od 1922. bio je rektor Filozofsko-teološkog instituta Družbe Isusove u Zagrebu, gdje je 1945. – 1950. te opet 1956. – 1961. predavao patologiju i crkvenu povijest. Godine 1931. u okviru Bogoslovne akademije u Zagrebu pokrenuo je i uređivao časopis za crkvenu povijest Hrvata *Croatia sacra*. Godine 1932. pokrenuo je i velevrijedan časopis *Vrela i prinosi*, zbornik za povijest isusovačkoga reda u hrvatskim krajevima. U svojem najvažnijem povijesnom djelu *Isusovci i hrvatski narod* (I–III, 1969. – 2005.) pisao je o hrvatskim isusovačkim kolegijima te o misijskom i književnom djelovanju hrvatskih isusovaca. Od važnijih povijesnih djela navedimo još: *Povijest Crkve katoličke; Nikola Plantić, para-gvajski kralj; Ferdinand Konščak S. I., misijonar i geograf Kalifornije (1703.–1759.); Autobiografija Bartola Kašića*.

4 Usp. M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod II.*, str. 135.

1.2. DOLAZAK ISUSOVACA I OTVARANJE ŠKOLE

Nakon što su bila osigurana početna sredstva za osnivanje kolegija, stigoše u kolovozu 1627. iz Trsta u Rijeku spomenuti o. Lovro Grizogono i rektor tršćanskog kolegija o. Jakov Rampelio da s gradskim poglavarstvom dovrše pregovore. Općina se obvezala ustupiti isusovcima staru školsku zgradu za nastavu i crkvicu sv. Roka za bogoslužje te davati godišnje 200 forinti za uzdržavanje nastavnika. Bili su to doista skromni ustupci i još skromniji prilog! Po obavljenom poslu vratio se o. Rampelio u Trst, a o. Grizogono ostao je u Rijeci da oživotvori ugovor.

Gradskomu se magistratu, međutim, jako žurilo da nastava započne već u rujnu, pa su 16. kolovoza pismom zamolili bečkog provincijala o. Kristofora Dombrina, podrijetlom Hrvata, da što prije pošalje potrebno osoblje.⁵ U Rijeku je uskoro stigao o. Ivan Bezal, Slovenac rodom iz nedaleke Vipave. Brzo je naučio hrvatski jezik Rijeke i okolice. O. Grizogono bio je prvi poglavar i s o. Bezalom nastanio se u kući senjsko-modruškog biskupa Ivana Krstitelja Agatića, ali ne zadugo. Na blagdan sv. Franje Borgije 1. listopada 1627., uz zvonjavu zvona i gruvanje mužara, isusovcima je za bogoslužje svečano predana crkvica sv. Roka i nevelika kuća za stanovanje, koju im je grad darovao namjesto one Agatićeve. U svečanosti su sudjelovali crkveni i gradski uglednici te mnoštvo građana. Svi su ocima zahvaljivali što su došli raditi na dobro domovine.

Početkom studenoga 1627. stigao je u Rijeku treći isusovac, o. Franjo Basello, za profesora. Ta trojica, Grizogono, Bezal i Basello, u svojoj rezidenciji već su predstavljali *collegium inchoatum* (kolegij u nastajanju) i na sv. Ceciliju 22. studenoga 1627. otvorili su gimnaziju. Biskupov zamjenik u Rijeci, arhidakon Matej Kortelačić, doveo je na upis 150 đaka iz grada i okolice. Među njima bio je i jedan kanonik, jedan redoviti svećenik i tri đakona. Očito je da „đaštvo“ nije određivala životna dob, nego želja za znanjem. Išlo se za tim da se podigne naobrazba pastoralnoga klera, osobito glagoljaša. Basello je uz redovitu obuku organizirao s đacima i javne predstave uz veće blagdane, pa su tako već za Blagovijest 1628. izveli prvi „komad“ – *Navještenje Marijino*. S tom predstavom počelo se radati đačko kazalište riječke gimnazije.

Mladi zavod brzo je stekao ugled. Đaka je dolazilo sve više i postojeće prostorije uskoro su postale pretijesne. Trebalo je pribaviti veću zgradu za kolegij i školu, ali su se neki tomu protivili zbog svojih uskih interesa. Drugi su se divili miru i strpljivosti otaca, njihovoj uzajamnoj ljubavi i pozitivnom utjecaju na okolinu. Oci su u svojoj crkvici držali vjeronauk i upućivali vjernike u primanje svetih sakramenata, pa je u gradu rasla pobožnost, iskorjenjivale su se loše navike i razna praznovjerja. Đaci su stjecali potrebno znanje i usvajali zdravu pobožnost, a svojim uzornim vladanjem poticali su i svoje obitelji na obnovu kršćanskog života. Ta prva i revna grupa gimnazijalaca doživjela je i tu radost da je već druge školske godine, 1628./29., među njima osnovana Marijina kongregacija pod imenom *Pohoda Marijina Elizabeti*. Kao spomen Marijina pohoda zbornici su često hodočastili u Gospino svetište na Trsatu, a u takvim

5 Kristofor Dombrin, Hrvat iz Zagreba, bio je tada provincijal prostrane Austrijske provincije Družbe Isusove sa sjedištem u Beču, kojoj je teritorijalno pripadala i Rijeka.

prigodama pridružili su im se i ostali đaci i građani. Na molbu magistrata o. Grizogono cijelu je korizmu 1628. propovijedao u crkvi Marijina uznesenja, a u isto je vrijeme o. Bezal propovijedao na Kastvu, koji je bio predviđen za zakladu Družbina kolegija u štajerskom Judenburgu.

1.3. TRAGANJE ZA BOLJIM UVJETIMA ŽIVOTA I RADA

U darovanoj kući živjelo se jako siromašno. Nije bila uz gimnaziju pa ju je o. Grizogono htio zamijeniti za podesniju kuću do gimnazije, a za to je trebalo odobrenje Sv. Stolice, jer se radilo o redovničkoj imovini. Godišnji gradski doprinos od 200 forinti nije mogao dostatno pokrivati troškove za uzdržavanje osoblja, kuće i crkve, pa je Grizogono molio pomoć od o. Generala. On je doista i pomogao, ali je također uputio Grizogona na provincijala Dombrina u Beču, na koga je stvar prvotno i spadala, jer je Rijeka bila na teritoriju velike Austrijske provincije.

Sve okolnosti govore su da započeti kolegij ima lijepu mogućnost za razvoj pa je trebalo misliti na budućnost. Superior o. Grizogono tražio je gdje bi se našla zaklada za osnutak pravoga kolegija. Već je 1628. pomišljao na zakup susjednoga kastavskog vlastelinstva, koje su vlasnici grof Baltazar Thonhausen i njegova supruga Ursula rođ. barunica Hollnögg kanili darovati za utemeljenje isusovačkoga kolegija u Judenburgu u Štajerskoj. Grizogono je gledao da se vlastelinstvo prenamijeni za riječki kolegij pa je nastojao za svoju zamisao pridobiti Generala u Rimu i provincijala u Beču, ali provincijal nije bio tomu sklon. General je, međutim, hrabrio Grizogona da će od najveće pomoći biti ako sa subračom nastavi svojski raditi na slavu Božju, ako u kući budu obdržavali redovničku disciplinu, a izvan kuće ako budu unaprjeđivali dobro duša. Senjsko-modruški biskup Agatić posvjedočio je da oni upravo tako i čine te je 1630. pisao Generalu: „Vaši oci, za samo dvije godine svog boravka u Rijeci, toliko su toga izveli i tako su obilate plodove ubrali kod svih staleža da bi to čovjek jedva vjerovao. Kralj se uvelike raduje kad čuje da đaci susjednih krajeva grnu u kolegijšku školu.“⁶

2. ŠKOLSKO I ODGOJNO DJELOVANJE ISUSOVACA U RIJECI

2.1. ISUSOVAČKO ŠKOLSKO DJELOVANJE U RIJECI

Isusovci su školski rad u Rijeci počeli s gimnazijom otvorenom 22. studenoga 1627. godine. Među prvim đacima bilo ih je s tek osnovnim znanjem, a bilo je i svećenika glagoljaša, pa i pokoji kanonik. Kasnije se gimnazija solidnije organizirala i podijelila na niže i više razrede. Brojila je prosječno 150 đaka, češće više i tek ponekad manje. Osnovno pravilo škole bio je *Ratio studiorum*, a Družba je u primjeni pravila

6 Navedeno prema: M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod II.*, str. 145.

bila vrlo elastična.⁷ Razredi su se ustrojavali prema unaprijed stečenoj naobrazbi kandidata. Ponekad nekih razreda nije bilo jer Provincija nije mogla za dotični stupanj priskrbiti učitelja ili ga Kolegij nije imao čime uzdržavati.

U nižim razredima obično su predavali mladi isusovci s naslovom *magistra*, koji su stekli nakon završenog trogodišnjeg studija filozofije, a prije nego započnu studij teologije. Rad s đacima spadao je i u program formacije mladih isusovaca. Osnovni predmet njihova poučavanja bio je latinski jezik. U nižim razredima predavalo se na talijanskom, a u višim razredima obično su predavali isusovci svećenici, sve na latinskom.

Školskomu uspjehu puno su pridonosile vježbe za javne nastupe na kojima su izvodili naučene deklamacije, a u predstavama su prikazivali poučne primjere za život. Prizori bi građane i goste ponekad ganuli do suza. Iako su đaci u priredbama često glumili anđele, u vladanju nisu uvijek bili „anđeli“ pa je ponekad trebalo neke i otpustiti da ne kvare druge, osobito stariji mlade. Rijeka je bila malen grad i vijest o svakoj đачkoj nepodopštini brzo bi se pročula. Rektor ipak nije dopuštao da ureduju gradske vlasti jer je zavod uživao kraljevsku povlasticu po kojoj je uprava zavoda sama rješavala takve probleme.

2.2. JEZIČNI PROBLEM RIJEČKE ISUSOVAČKE GIMNAZIJE

U svojem gimnazijskom i pastoralnom radu isusovci su se od početka suočili s osjetljivim jezičnim pitanjem. Rijeka je politički pripadala Habsburškoj Monarhiji sazdanj od više nacija i jezika, pa je i velika Austrijska provincija Družbe Isusove bila višenacionalna i višejezična zajednica. Službeni jezik u tadašnjim isusovačkim ustanovama bio je latinski. Neki drugi jezik upotrebljavao se privatno, već prema kulturnoj i gospodarskoj snazi neke krajevne ili gradske zajednice. Rijeka je bila barem dvojezična. Talijanski je bio službeni jer je talijanska zajednica bila organiziranija i bogatija te je predstavljala elitni sloj društva, iako su u gradu i okolici brojčano prevladavali Hrvati. Napokon, i Hrvati koji su naučili talijanski, samim time uvrštavali su se u elitno društvo.

Pozivajući isusovce da otvore gimnaziju, magistrat je odredio da se poučavanje svih predmeta, pa i latinskog u nižim razredima, izvodi na talijanskom, a u višim razredima na latinskom. Hrvatski je time bio isključen. Provincija, međutim, nije uvijek imala *magistra* za niže razrede koji bi bio vješt u talijanskomu pa bi poslala magistra iz sjevernih krajeva Hrvatske, gdje se talijanski nije učio, u nadi da će poslani ispuniti svoj zadatak uz pomoć *ilirskoga*, kako su tada nazivali hrvatski, a priključivali su mu i srodan slovenski. Međutim, magister iz sjevernih krajeva nije se razumio s talijanskim đacima, pa je gradski magistrat protestirao kod provincijala u Beču što šalje magistre

7 Puni je naslov: *Ratio atque Institutio Studiorum Societatis Iesu*. Bio je to službeni dokument o ustroju isusovačkog obrazovnog sustava sastavljen 1599. godine. Temelji se većinom na sintezi klasične izobrazbe i klasičnih moralnih načela, a jednako je vrijedio u svim isusovačkim izobrazbenim ustanovama.

koji ne znaju talijanski i tražio je da šalje isključivo magistre vješte u talijanskomu jeziku. Kajkavsku inačicu hrvatskog jezika nisu razumjeli ni svi hrvatski đaci čakavci. Hrvatskog jezičnog standarda koji bi svi učili i razumjeli još nije bilo.

Šaljući magistre koji nisu znali talijanski, isusovci su nastojali zadovoljiti potrebe škole onoliko koliko su i kako su u postojećim prilikama mogli, a nije im bila nakana da talijanskim đacima nameću strani jezik i da ih odnarođuju, kao što im nije bila ni namjera da poučavajući na talijanskom odnarođuju hrvatske đake, što su im neki kasniji komentatori pripisivali. Inače su se isusovci u praksi držali načela da se služe onim jezikom koji više zahvaća u širinu i kojim se služe utjecajnije slojevi društva, u nadi da se time postiže veće dobro. Da im nije bila namjera odnarođivati hrvatske đake vidi se iz njihova pastoralnog rada u većinskom hrvatskom puku. Tijekom vremena gimnazija je dobila i trajno zadržala naslov *Prva hrvatska gimnazija u Rijeci* jer su na njoj od početka stjecali izobrazbu i hrvatski đaci, makar na talijanskom jeziku.

2.3. ODGOJ KROZ ŠKOLSKO KAZALIŠTE

Osobiti vid prosvjetnog i odgojnog djelovanja provodili su isusovci kroz školsko kazalište. Počelo je djelovati ubrzo nakon otvaranja gimnazije kad je o. Basello uz redovitu obuku izvježbao s đacima prvi komad, pod naslovom *Navještenje Marijino*. Izveli su ga već za Blagovijest 1628. godine. Priredbe su se izvodile uz velike crkvene blagdane, ali i u drugim prigodama, osobito svečanog dočeka ili ispraćaja nekog crkvenog ili društvenog uglednika koji je bio od osobitog značenja za Kolegij ili grad. Prema smjericama *Ratio studiorum* školsko je kazalište izvodilo predstave redovito na latinskom, samo ponekad na talijanskom. Na hrvatskom jeziku, koji su zvali ilirskim, izvodile su se predstave na pučkim vjerskim proslavama kao što su procesije, osobito u Velikom tjednu, na kojima je sudjelovalo mnoštvo hrvatskog puka. Na repertoaru su bili biblijski motivi, motivi iz grčko-rimskog svijeta, junački primjeri iz domaće povijesti, osobito iz ratovanja s Turcima, primjeri svetaca i mučenika, od kojih je povlašteno mjesto zauzimao sv. Vid kao zaštitnik grada. Dakako da su isusovci nastojali da publika kroz predstave upozna i Družbine mučenike i svece pa se prikazivalo junačka djela misionara, uzor mladiće Alojzija, Stanka i Berchmansa i druge. Cilj je uvijek bio pokazati kako čestitost pobjeđuje i onda kada trpi, a zloća gubi i kada prividno ili privremeno pobjeđuje. Prikazivalo se i šaljive predstave kojima se razveseljavala publika. U njima se ismijavalo ljudske mane s nakanom da ih se ljudi oslobode i tako poprave svoj život. Često su se upriličavale posebne svečanosti na kojima su đaci deklamirali pjesme velikih latinskih pjesnika, ali i one koje su sami ispjevali pokazujući stečenu vještinu u latinskom. Predstave bi obično završavale dodjelom nagrada koje bi izvođačima podjeljivale ugledne osobe. Čak i iz tako oskudnih podataka o djelovanju kazališta dade se zaključiti da je ono vrlo pozitivno djelovalo na odgoj i prosvjetu grada i okolice iz koje su stizali brojni učesnici pa je kazalište dobivalo pohvale od gradske uprave, a postalo je preteča kasnijega gradskog kazališta. Nažalost, nemamo

pouzdatih podataka o njegovu djelovanju kroz cijelo vrijeme do ukinuća Reda 1773. godine. Moglo je biti i prekida, ako nije bilo prikladnog vodstva za rad s đacima.

2.4. ISUSOVCI UVODE VIŠI STUDIJ U RIJECI

Radi potreba klera nešto filozofije i moralke predavalo se već u višim razredima gimnazije, a pravi studij moralne teologije uveden je 1632. godine. Bila je to tzv. kazuistika i to je bio početak visokoškolskog studija na Rijeci. Kraljevskom poveljom 31. srpnja 1633. učenici i studenti isusovačkoga Kolegija dobili su prava i povlastice koje su imali i članovi akademije ili sveučilišta u Grazu, Beču i drugdje po Europi. Više sistematizirana predavanja iz teologije uvedena su tek 1666./67., a slušači su bili uglavnom kandidati za svećeništvo.

Pravi dvogodišnji studij filozofije uveden je tek 1725./26. akademske godine. Već prve godine upisalo se 49 slušača, a profesor je bio o. Udalrik Bonbardi, koji je kasnije bio i rektor Kolegija. Studij filozofije bio je velika dobit za grad i cijeli kraj, osobito za svećeničke pripravnike. U početku se držao samo po jedan tečaj jer za dva usporedna nije bilo prostorija. Tek dogradnjom zgrade 1727./28. moglo se usporedno držati dva tečaja. Broj studenata varirao je iz godine u godinu od 20 do 50.

Kraljevskom odlukom 1755. svaki je student na koncu godine morao polagati ispit iz cjelogodišnje građe i ocjenjivalo se tada pokazano znanje, a ne više ono koje je student pokazivao u vježbama tijekom godine. Svečane javne dispute koje su studenti priređivali obično bi pratili gradski i crkveni uglednici, nerijetko i biskupi senjsko-modruški i krčki jer su među studentima bili i svećenički kandidati njihovih biskupija i biskupi bi obično podijelili nagrade. Godine 1739. kolegij je imao 360 gimnazijalaca i studenata, što je bilo i najviše, a dolazili su iz grada i okolice, pa i iz udaljenijih krajeva. Isusovačka gimnazija i visoko učilište bili su rasadnik duhovnih zvanja za svjetovni i redovnički kler.

2.5. MARIJINE KONGREGACIJE ODGAJAJU ĐAKE I STUDENTE

Za solidnije pitomce isusovci su u svojim zavodima uvodili *Marijine kongregacije*, nabožno-poticajna društva. Svrha im je bila vođenje solidnijeg duhovnog života, uzajamno poticanje na ozbiljniji studij, na iskorjenjivanje osobnih poroka, na uzajamno duhovno pomaganje, a osobito na češće pristupanje sakramentima ispovijedi i pričesti. Uskoro po otvorenju gimnazije u Rijeci uveli su kongregaciju za gimnazijalce pod imenom *Pohodaenja Marijina* (blagdan 2. srpnja). Akademske godine 1728./29. uveli su kongregaciju pod imenom *Beatae Mariae Virginis Purificatae* (blagdan 2. veljače) za studente filozofije i teologije. Lijep primjer zbornika i njihovi nastupi na javnim priredbama poticajno su djelovali i na građane. Javni nastupi obično su bili trojezični: na hrvatskom, talijanskom i njemačkom. Ponekad se kao pridružene članove u kongregacije primalo i pobožne svjetovne osobe, čak i takve koji zbog udaljenosti nisu

mogli pribivati redovitim sastancima i zajedničkim vježbama, a htjeli su biti dionici duhovnih dobara kongregacije.

3. PASTORALNO DJELOVANJE ISUSOVACA U RIJECI I NJEZINU OKRUŽENJU

3.1. NABOŽNA BRATOVŠTINA SV. KRIŽA

Osim prosvjetnog djelovanja u kolegijima, isusovci su djelovali i pastoralno. Poitali su ljude da ozbiljno misle na svoje vječno spasenje koje im je svojom mukom i smrću na križu zaslužio Isus Krist pa su ih okupljali u nabožne udruge ili bratovštine muke Isusove, dobre smrti ili pod kojim sličnim nazivom. Na Rijeci im to nije bilo teško jer se u gradu već od 1296. posebno štovalo *Sveti križ*, iz kojega je, prema predaji, nakon obeščašćenja potekla krv. Uskoro po dolasku 1627. dali su na brdu Goljak podići tri križa u čast Isusove muke pa se i brdo počelo nazivati Kalvarija. Ustaljeno štovanje sv. Križa potaknulo je isusovce da 1656. okupe vjernike u posebnu *Brašćinu svetog križa* (*Congregatio Sanctae Crucis*), koja je dobila službenu potvrdu (povelju) iz Rima 1657. godine. Povijesni križ čuvao se isprva u staroj crkvi sv. Vida, a kad su isusovci na istom mjestu podigli novu, veliku, okruglu crkvu na čast istomu svecu, *Sv. Križ* je u njoj dobio počasno mjesto te je posebno čuvan i čašćen do danas. Danas je crkva sv. Vida katedralna crkva riječke nadbiskupije.

Brašćina svetog križa imala je svoja pravila izražena u deset točaka, koje su članove obvezivale na razmišljanje o mucu i smrti Isusovoj, na brigu za vječno spasenje i na molitvu za preminule članove. U određeno vrijeme morali su pristupiti sakramentima i sudjelovati u zajedničkim molitvama, osobito Litaniji muke Isusove. Molitve su se obavljale *slovenski*, što je tada značilo riječki poddijalekt hrvatskog jezika, a taj poddijalekt bio je i službeni jezik *Brašćine*. *Brašćina* je imala vlastiti priručni molitvenik *Brašno duhovno* („Hrana duhovna“). Sastavio ga je isusovac o. Nikola Hermon, a tiskan je u Ljubljani 1693. godine.⁸

Štovanje muke Isusove s pripadnim pobožnostima ucijepilo se duboko u dušu naroda i raširilo se po svojoj okolici koju i danas rese mnoga raspela. *Brašćinu* su od početka vodili isusovci Hrvati ili bar takvi koji su znali riječki poddijalekt hrvatskoga. Ako ga nisu znali, morali su ga naučiti.⁹ Pred ukinuće Družbe 1773. *Brašćina* je imala 315 članova. To je dokaz da su isusovci vodili računa o hrvatskom puku i nisu ga odnarođivali, kao što su kasnije tvrdili neki komentatori.

8 Povodom 300. obljetnice, u Rijeci je objavljeno ponovljeno izdanje. O. Nikola Hermon rođen je u Rijeci 1654. U Družbu je stupio u Beču. Djelovao je kao profesor i pastoralac od Gorice preko Trsta i Rijeke do Zagreba i Varaždina.

9 Od početka su to bili: o. Nikola Galović, Zagrepčanin; o. Ivan Ivić, Hrvat iz Pazina; o. Stjepan Levačić, Zagrepčanin, i drugi.

3.2. KONGREGACIJA OD SEDAM ŽALOSTI BL. DJ. MARIJE

U isusovačkim kolegijima uobičajila se od davnine pobožnost prema *Majci Božjoj od sedam žalosti* ili *Žalosnoj Gospi*, što je usko povezano s otajstvom muke i smrti Isusove. Pod tim nazivom osnivale su se Marijine kongregacije i za pitomce kolegija i za vjernike koji su se okupljali oko isusovaca. Na poticaj belgijskog isusovca Florenca Montmorencyja takva je kongregacija godine 1630. osnovana i za građane u Rijeci. Učlaniti su se mogli ne samo plemići i školovani ljudi, nego i svi ugledni obrtnici, osim mesara, mlinara, ribara i običnih slugu koji zbog svojeg posla ne bi mogli sudjelovati u pobožnim vježbama. Bio je to široko shvaćen elitizam. Duhovno vodstvo povjeren je o. Leonardu Banju, Hrvat u Pazinu. Na dan prve svečane posvete kongregaciji je pristupio i senjski biskup Ivan Agatić. Sljedeće godine kongregacija je bila pripojena matičnoj rimskoj kongregaciji (*Prima primaria*), i svake je godine svečano obnavljala svoju posvetu. Iako je bila otvorena širokomu društvu, nije išla za masovnošću članstva na štetu solidnosti jer su jedino tako mogli privući nove članove. I ta je kongregacija od 1693. imala *Brašno duhovno* za svoj zbornički molitvenik te je na neki način postala okosnica sveg duhovnog zbivanja u gradu. Svjetovni svećenici koji su vodili razne stare i pomalo okoštale bratovštine bunili su se protiv Kongregacije jer su njezinim svježim nastupom gubili članove. *Marijina kongregacija od sedam žalosti* za građane nadživjela je ukinuće Družbe. Tada su vodstvo preuzeli svjetovni svećenici i 1931. kongregacija je proslavila tristotu obljetnicu svojeg osnutka.

3.3. JEZIČNI PROBLEM U PASTORALU

U vrijeme dolaska isusovaca u Rijeku, u gradu je brojčano prevladavalo hrvatsko stanovništvo nad talijanskim. Uz njih je bilo i nešto germanskog i slovenskog elementa. Talijanska skupina, iako brojčano manja, gospodarski je bila jača i utjecajnija te je tvorila društvenu „elitu“. Dvojezičnost stanovništva stavljala je pred nadošle isusovce osebujan zahtjev već u školskom radu, a pogotovo u pastoralnom. U pastoralu se tražilo propovjednika koji bi jednako dobro znao talijanski i hrvatski da bi zadovoljio obje zajednice. Za talijanski, koji je prevladavao kao službeni jezik jer se njime služila gradska elita, lakše se našlo propovjednika među isusovcima koji su se školovali u tršćanskom ili goričkom kolegiju, ali bilo je puno teže naći isusovca koji bi dovoljno vladao hrvatskom čakavštinom, kojom je govorilo većinsko stanovništvo grada i njegove uže i šire okolice.

Već kad je o. Grizogono 1631. morao poći drugamo, rektor Banjo molio je generala reda Muzija Vitellescija da bi kolegiju dodijelio drugog hrvatskog propovjednika. U siječnju 1632. o istom problemu piše Generalu i o. Ivan Bezal rodnom iz Vipave, koji veli da on i rektor Banjo ne dospiju udovoljiti svima koji dolaze na ispovijed i na propovijedi, a druga dvojica isusovaca, Marko Diestel iz Vipave i Martin Baučer od Gorice, ne znaju hrvatski. Njih dvojica (Bezal i Banjo) moraju poučavati i kršćanski

nauk, a propovijedati treba i kolegijatskim podanicima na Kastvu, Veprincu i u Mošćenicama. On smatra da za isusovce Slovence jezični problem nije velik jer se kranjski trgovci lako sporazumijevaju trgujući s Hrvatima, samo se treba potruditi kao što se on bio potrudio. Vjerojatno nije dovoljno razlikovao jezično sporazumijevanje na trgu od nastupa na propovjedaonici! General je rektora Banja uputio da nastoji problem riješiti s provincijalom u Beču, ali ni tu nije bilo lako. U zagrebačkom kolegiju školovali su se uglavnom Hrvati kajkavci na kajkavskoj grani hrvatskog, koja se prilično razlikuje od čakavskog, a u Zagrebu se nije učilo ni talijanski. Od 1642. do 1650. izmijenilo se u Rijeci pet propovjednika hrvatske, slovenske i talijanske narodnosti.

Godine 1659./60. propovijedao je o. Ivan Ivić, Hrvat iz Pazina. I on je 30. siječnja 1660. izvijestio generala reda Gosvina Nickela da oci uobičajene službe obavljaju s dobrim plodom i velikim pridolaskom na hrvatske propovijedi, ispovijedi i kateheze, premda je poslanika jako malo jer samo dvojica otaca znaju hrvatski, jezik većinskog puka. Ne daj, Bože, da oni obole, jer tada nema ni propovijedi ni ispovijedi ni kateheza. To nam svakako govori i o brojčanoj zastupljenosti Hrvata u gradu, a poteškoću je predstavljalo i uzdržavanje petog člana u kolegiju.

Provincijal je ponekad poslao kojeg Slovenca ili Furlana. Takvi su mogli djelovati u Kolegiju ili za talijanski govoreće građane, ali nisu mogli propovijedati većinskomu hrvatskomu puku, katehizirati ili ispovijedati, a to je bila velika potreba. Nije mogao poslati ni isusovca rodom iz Dalmacije ili Istre jer ni takvih nije bilo, pa bi poslao pokojeg Hrvata kajkavca koji se školovao u zagrebačkom kolegiju, ali on obično nije znao talijanski, a nije mu bilo lako ni glagoljati, što je osobito trebalo po župama izvan grada. To se promijenilo tek kad je Riječka gimnazija odgojila hrvatske đake koji su bili vješti u hrvatskom i talijanskom, a stupili su u isusovce.

U gradu su se tada mise služile samo ujutro, uglavnom latinski, a propovijedalo se samo nedjeljama i blagdanima – talijanski. Za hrvatski puk propovijedi su bile navečer i u svećanim prigodama, uz procesije, kod obavljanja križnog puta i slično. Rijeka je pripadala pulskoj biskupiji. Prepozit kanoničkog zbora ili kaptola bio je ujedno zamjenik pulskog biskupa i gradski župnik. On je pozivao isusovce da propovijedaju u župnoj crkvi Uznesenja Marijina i da drže katehezu. Obično su išla dvojica. Ujutro za talijansku zajednicu, navečer za hrvatsku, koja je uvijek bila brojnija od talijanske. Kad god i gdje god se propovijedalo hrvatski, crkva je bila pretijesna za puk pa je tako bilo i kasnije u novosagrađenoj crkvi sv. Vida. Prema svojim pravilima isusovci su i djecu i neuke poučavali u vjeri. Na kateheze su s djecom obično dolazili roditelji, drugi odrasli pa i plemići.

Gradsko je poglavarstvo običavalo za advent i korizmu o svom trošku pozvati posebnog propovjednika koji bi na talijanskom propovijedao u župnoj (kolegijatskoj) crkvi. Godine 1638./9. bio je pozvan isusovac o. Franjo Briani. Na propovijed isusovca skupilo bi se veliko mnoštvo ljudi, što se inače nije događalo. U časnih kanonika to je probudilo zavist pa su nastojali raznim trikovima spriječiti isusovcima nastup. Posrijedi su bili i neki razlozi imovinske naravi. Poslije se to lijepo sredilo te su vladali uzorni odnosi.

3.4. OPĆE PASTORALNO DJELOVANJE U GRADU

Uskoro po otvaranju Kolegija 1727. crkvice sv. Roka postala je ispovjedaonica cijeloga grada. Ljudi su rado dolazili već i zato što isusovcima nisu morali priložiti dar, što je bilo uobičajeno za ispovijed kod župnika. Tako je bilo i kasnije u novoj crkvi sv. Vida pa je župnik zbog toga negodovao. Osim toga, kod isusovaca se moglo ispovjediti na raznim jezicima pa su dolazili i mornari s lađa raznih zemalja. Takvim prigodama bilo je i povrataka u krilo Katoličke crkve. Napredak vjerskog života dao se iščitati i po znatno većem broju podijeljenih pričesti prigodom pojedinih blagdana.¹⁰ Na poziv ukućana, oci su išli bolesnicima u svako doba dana i noći, a to je zadivilo narod. Oni koji su se kod njih ispovijedali, htjeli su ih imati uza se i na samrti. To se pokazalo osobito 1649. kad je u gradu harala neka zaraza od koje su mnogi umirali. Oboljeli su i svi isusovci, ali su i bolesni na poziv obilazili umiruće da ih sakramentima okrijepe za put u vječnost. Tada su i trojica od njih umrla. Godišnji izvještaji ne donose pastoralne poslove kao što je skrb za bolesnike i zatvorenike koju po službi obavljaju župnici, osim ako je tih poslova u znatnoj mjeri kada se to ipak zabilježi.¹¹ Mirenje zavađenih pojedinaca ili skupina poduzimali su da se izbjegne veće zlo i postigne dohvatljivo dobro. Navedimo i to da je, nastojanjem isusovaca, papa Benedikt XIII. dopustio da se 1728. u crkvi sv. Roka, kojom su se tada već služile sestre benediktinke pristigle iz Italije, osnuje prva *Bratovština Srca Isusova* na hrvatskom tlu.¹²

4. ISUSOVCI I PUČKE MISIJE

4.1. UOBIČAJENE PUČKE MISIJE

Pučke misije znače pastoralni pothvat za obnovu kršćanske vjere i ćudoređa u širokim slojevima puka kad mu vjera nekako izbljedi a ćudoređe znatno oslabi. Zbog stoljetnih ratova s Turcima i Tridesetgodišnjeg rata koji se vodio 1618. – 1648. u Europi, u koji su bili vojno uvučeni i Hrvati, teško je bio narušen kršćanski život puka pa je obnova bila prijeko potrebna. Stoga su duhovni pastiri (biskupi) tijekom 17. i 18. stoljeća pozivali u svoje biskupije posebne propovjednike, među kojima su se isticali isusovci. Oni su o svojem radu ispisali obilna misijska izvješća. Iako pisana latinski i za internu uporabu, misijska izvješća imaju veliku opću vrijednost.¹³ Pod uobičajenim

10 Usp. M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod II.*, str. 287.

11 *Isto*, str. 287-289.

12 *Isto*, str. 282. i sljedeće.

13 *Misijska izvješća XVII. i XVIII. vijeka (Relationes de missionibus saeculis XVII. et XVIII. habitis)* s latinskog je izvornika ispisano rukom za tisak priredio o. Miroslav Vanino i objavio u zborniku *Vrela i prinosi* 1 (1932), 2 (1933), 4 (1934), 6 (1936), sve izdano u Sarajevu. Broj 11 istog zbornika izdanog u Sarajevu 1940. donosi posebno izvješće o. Bernardina Zuzorića namijenjeno za buduće pisanje povijesti Družbe Isusove. Pripremajući ovaj prikaz misija i ja sam se poslužio tim izvješćima. Zbog prigodne naravi ovog članka ovdje su obuhvaćena samo izvješća o misijskom radu isusovaca riječkoga kolegija u pojedinim biskupijama njihovog okruženja. U *Vrela i prinosi* donesena su kronološkim redom bez obzira na mjesto održavanja. Radi lakšeg snalaženja ovdje su razvrstana po biskupijama, opet kronološkim redom.

pučkim misijama tu se misli na poticajne propovijedi i pouke koje pozivaju na obraćenje.

4.2. UOBIČAJENE PUČKE MISIJE U SENJSKO-MODRUŠKOJ BISKUPIJI U 17. I 18. STOLJEĆU

Prve zabilješke o uobičajenim pučkim misijama u senjsko-modruškoj biskupiji odnose se na uskoke u Ledenicama i Senju 1641. godine. Uskoci su bili kršćani, a sami sebe su nazivali šumskim kršćanima. Opor je to narod, surovih navika i posve nepoučen. Ipak su molili rektora kolegija da im pošalje nekoga tko će ih uputiti u kršćanski život i poučiti ih u bitnim istinama vjere. Poslan je jedan kolegijski otac koji je poznao njih i njihov jezik, a to je mogao biti samo Hrvat! Djelovao je među tim ljudima od morske obale do šumskih staništa visoko u planini.¹⁴

Druga se vijest odnosi na godinu 1642. u samom Senju, gdje je bila ustrojena vojna posada za obranu od Turaka. Dva su oca u dva navrata išla u taj grad. Uspjeli su, među ostalim, pomiriti posvađane, krstiti nekoliko djevojaka koje su nedavno dovedene od turskih roditelja i u krilo Crkve primiti jednog utjecajnog luterana. Pošli su i u Gomirje k pravoslavnim Tračanima, po domaću zvanim Vlasima, da ispituju ima li načina da ih se izbavi iz raskola, oslobodi barbarskih običaja i raznih poroka kojima su se podavali.¹⁵

Izvjешća za godinu 1644. donose da je senjski biskup Petar Mariani povjerio riječkomu kolegiju misijsko djelovanje u okolici Senja među pukom pobožnim, doduše, ali nepoučenim o stvarima potrebitim za spasenje, a nepoučeni su bili što zbog surovog terena na kojem žive, što zbog neukosti svojih pastira. Misionari su ujutro uz misu propovijedali osobito o kaznama za grijeh i o koristi pokore. Ostali dio dana do kasne večeri katehizirali su i ispovijedali. Uzdržavali su se na račun kolegija, iako nisu uvijek mogli otkloniti skromne darove domaćih ljudi. Otklanjali su ponude da jaše na konjima pa su putovali pješice. Obišli su tako osam župa, a svuda su se na propovijedi skupljali i vjernici iz susjedstva. U Novom su pričestili oko 4.000 vjernika, među kojima je bio i knez Nikola Frankopan sa svom svojom obitelji. Svuda su izmirivali posvađane, srediivali brakove i uklanjali praznovjerja. Nerijetko su na odlasku bili ispraćeni suzama.¹⁶

U rano ljeto godine 1645. pohodili su Grobnik. U cijelom kraju do pod Učku vladala je velika suša i razne bolesti. Misionari su pozvali narod na molitvu Majci Božjoj Trsatskoj. Dirljivo je bilo gledati kako i Mošćenićani sa svojim svećenicima bosonogi dolaze u procesiji na Trsat po grubom kamenom putu moliti za kišu. Na molbu senjskog biskupa dvojica su misionara za blagdan Tijelova na Grobniku pomagali osobito ispovijedati vjernike da bi mogli primiti potpun oprost.¹⁷

14 Opširnije: *Vrela i prinosi*, 1 (1932), str. 118-120.

15 *Isto*, str. 119-120.

16 *Isto*, str. 120-121 i 124.

17 *Isto*, str. 124.

Godine 1712. jedan je otac iz riječkog kolegija održao vrlo plodne uobičajene misije u Čabru. Propovijedao je, katehizirao i ispovijedao na tri različita mjesta. Iste godine u Bakru je pripravljaosuđenike da se prije smaknuća ispovjede.¹⁸

4.3. UOBIČAJENE PUČKE MISIJE U PULSKOJ BISKUPIJI U 17. STOLJEĆU

Misijska izvješća bilježe i pučke misije u pulskoj biskupiji. U korizmi 1642. godine jedan je misionar djelovao u Kastvu, a dvojica u Pazinu. Uspjeh je bio lijep. U Pazinu su pravovjereni priveli luteransku ćeliju koja se krila među katolicima.¹⁹

O Božiću 1644. ponovljene su misije na Kastvu. Prostrana crkva nije mogla obuhvatiti sve slušateljstvo koje je dolazilo unatoč kiši i drugim vremenskim nepogodama. Bilo je mnogo ispovijedi, čak i cjeloživotnih. Neka vračara koju su mnogi posjećivali odrekla se vraćanja i pod zakletvom izjavila da ga neće nikad više ponoviti.²⁰

Oko blagdana Uzašašća 1669. dva su oca iz riječkog kolegija vodila misije u Kršanu. Sudjelovalo je veliko mnoštvo vjernika iz župe i okolice. Oci su ispovijedali od rane zore do kasne večeri. Propovijedali su ujutro i navečer, a poslijepodne poučavali su vjeronauk, osobito za one koji su imali primiti sakrament krizme. Pomagao je i biskup.²¹

U svibnju 1678., na poziv pulskog biskupa Bernardina Cornianija (b. 1664. – 1689.), dva su oca riječkoga kolegija vodila misije u Labinu, također župi pulske biskupije. Dolazili su ih slušati i ljudi iz okolnih župa. Bilo je to prigodom proglašenja jubilejskog oprosta pape Klementa X. Propovijedali su ujutro i navečer, a kateheze su držali prijepodne i poslijepodne. Nepoučenost je bila tolika da se od stotinu tek pokoji znao prekriti. Od katehetskih pouka svi su imali koristi. Ispovjedilo se više od 4.000 vjernika. Pričest im je podijelio sam biskup, a nešto manje ih je i krizmao. Mnogi su se izmirili, odustali od tjelesne požude ili sredili brakove. Opomenuti su i crkveni službenici da pravilno vrše svoje službe. Saznavši za taj lijepi uspjeh zaželio je misije i zadarski nadbiskup za svoju nadbiskupiju.²²

Godine 1682. dva su oca iz riječkog kolegija, već po običaju, došla u Istru držati misije. Prvi je na redu bio Žminj, gradić u koji je vrijedni župnik Ivan Krst. Maričić želio isusovce i za stalno dovesti. Tri su jutra za redom propovijedali u prostranoj crkvi koja je uvijek bila puna, a poslijepodne su katehizirali. Malo pred opći jubilej svi su se ispovjedili i oko 1.400 ih se pričestilo.

Početkom jeseni iste godine došli su misionari u [Pazinske] Novake i Gračišće [Gallignanu]. Održali su tri propovijedi i ispovjedili oko 700 osoba. Više nisu mogli jer

18 *Vrela i prinosi*, 2 (1933), str. 77-79.

19 *Vrela i prinosi*, 1 (1932), str. 119.

20 *Isto*, str. 120-121.

21 *Vrela i prinosi*, 2 (1933), str. 57-59.

22 *Isto*, str. 63-66.

je bilo vrijeme berbe. U Novakima su pojedinci poslije propovijedi već u crkvi tražili one koje su možda nečim uvrijedili da se prije pričesti pomire.²³

U korizmi godine 1683. misionari su opet došli u Žminj. Na propovijedi, ponekad i dvije dnevno, dolazili su ne samo oni iz bližega, nego i iz susjednih mjesta. Premda je crkva prostrana, nije mogla obuhvatiti sve mnoštvo svijeta pa su propovijedi držane vani. Prvi put je održana i četrdesetsatna zadovoljštinska pobožnost, kakvu ni najstariji prije nisu vidjeli. Na euharistijsko klanjanje svaki sat je pristupio jedan svećenik s dvanaest muževa, a primjerom je prednjačio načelnik suda. Iskorijenjeni su mnogi poroci, psovke i zaklinjanja, pomireni posvađani, uklonjena nasilja.²⁴

5. ISUSOVCI I SEGNERIJANSKE PUČKE MISIJE

5.1. SEGNERIJANSKE PUČKE MISIJE

Koncem 17. stoljeća pokrenuo je isusovac o. Pavao Segneri u Italiji poseban vid pučkih misija na temelju prvog tjedna duhovnih vježbi sv. Ignacija.²⁵ Cilj je bio upoznavanje vlastitih grijeha i njihovo priznavanje u sakramentu ispovijedi te obraćenje zasvjedočeno djelima pokore, osobito u javnim procesijama. Kako bi kod slušatelja probudio to raspoloženje, o. Segneri i sam je običavao javno čini pokoru kao zadovoljštinu za grijeh. U sadržaj misija spadala je i katehizacija, osobito djece, koja su pozivana da se posvete Isusovoj i svojoj Majci Djevici Mariji. Takve su misije održavane u Papinskoj Državi i u Toskani mijenjajući duhovni život gradova i sela, a potom su primjenjivane i drugdje: u Švicarskoj od 1705., u Tirolu od 1710., u Njemačkoj od 1715. godine. Zbog prožimanja propovijedi s pokorničkim djelima misionara i puka, kako je to činio o. Segneri, prozvale su segnerijanskim misijama. Posebno ih je preporučivao Klement XI. papa 1700. – 1721.

5.2. PRVE SEGNERIJANSKE PUČKE MISIJE NA HRVATSKOM TLU, U RIJECI 1716.

Prve segnerijanske misije na hrvatskom tlu, a na hrvatskom i talijanskom jeziku, održane su 1716. godine u Rijeci, koja je tada pripadala pulskoj biskupiji. Vodila su ih dva isusovca iz Mletačke provincije. U Rijeku su stigli na svetkovinu Duhova. Pred gradskim vratima dočekaio ih je carski namjesnik sa svim gradskim i crkvenim vlastima. Nakon tog građanskog pozdrava pošli su u crkvu, gdje ih je pozdravio gradski župnik koji je ujedno bio prepozit kanoničkog zbora i biskupov namjesnik. Zaželio im

23 *Isto*, str. 66-67.

24 *Isto*, str. 67-73.

25 Talijanski isusovac Paolo Segneri SJ (1624. – 1694.) ustrajno je proučavao Sv. Pismo, Crkvene oće i Ciceronovo govorništvo da se pripravi za uspješnog propovjednika. Bio se ponudio za „vanjske misije“, ali je poslan za propovjednika u Toskanu, Papinsku Državu i velike gradove Italije. Prvotno je nastupao u velikim katedralama, a zatim je 27 godina djelovao kao pučki misionar. Bio je smatran jednim od najvećih propovjednika Italije tog vremena, uspoređivan je sa sv. Bernardinom Sijenskim. Pučani čitavih krajeva hrlili su da ga čuju i sudjeluju u njegovim pokorničkim procesijama. Unatoč svim uspjesima i slavi sačuvao je djetinju jednostavnost srca.

je dobrodošlicu i uspjeh u svetom poslanju. Sutradan ujutro bile su prve propovijedi u župnoj crkvi na hrvatskom i talijanskom. Poslijepodne održana je kateheza na hrvatskom, a u isto vrijeme bio je obred skrušenja pred isusovačkom crkvicom sv. Roka na talijanskom. Nakon toga misionar se na povišenom mjestu pred svima bičevao. Taj potresan prizor nikoga nije ostavio ravnodušnim. Podvečer je u crkvi sv. Roka bila „molitva“ na talijanskom s bičevanjem za muškarce, a u velikoj župnoj crkvi isti program za ženski svijet. Tijekom misija održano je više pokorničkih procesija po gradu. Napose je bila dojmljiva ona koja je krenula od župne crkve na Kalvariju.²⁶ Isusovac iz Mletačke provincije koji je time uveo segnerijanske misije u naše krajeve priznao je da je vodio već 18 takvih misija u raznim gradovima i mjestima, no nigdje, ni odzivom sudionika, ni svetim obredima, ni pobožnošću vjernika nisu bile ravne onima u Rijeci, pa je obećao da će to razglasiti po svoj Italiji.²⁷

Nemamo podataka o tome jesu li se poslije toga segnerijanske misije držale igdje u riječkom okruženju sve do 1725., kad su održavane u senjsko-modruškoj biskupiji, iako je o. Bernard Cerroni, nadstojnik vojnih dušobrižnika carske i kraljevske vojske, već 1715. utemeljio fond za održavanje segnerijanskih misija u Austrijskoj provinciji, kojoj je pripadala i Rijeka, kao i cijela Hrvatska osim Dubrovnika, koji je bio u sastavu Rimske provincije Družbe Isusove, i Mletačke Dalmacije, koja je bila ustrojena kao Ilirsko-dalmatinska misija unutar Mletačke provincije.²⁸

6. O. BERNARDIN ZUZORIĆ I SEGNERIJANSKE PUČKE MISIJE

6.1. O. BERNARDIN ZUZORIĆ I NJEGOVA TRI DRUGA

Isusovac o. Bernardin Zuzorić istaknuti je segnerijanski misionar u Hrvatskoj.²⁹ On se s tom metodom upoznao u Italiji i takve je misije vodio u Dubrovniku i njegovoj okolici od 1724. godine. Budući da nije imao pomoćnika, dodijeliše mu o. Ivana Jakobovića, člana Austrijske provincije i simpatizera takvih misija, da se izvješti za taj posao.³⁰ On je već 1723. bio isposlovaao kod o. Cerronija osnivanje fonda za segnerijanske misije u Ilirsko-dalmatinskoj pokrajini. Zuzorić i Jakobović osam su godina

26 Usp. M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 109-110.

27 *Isto*, str. 110-111.

28 O o. Bernardu Cerroniju i zakladi za održavanje segnerijanskih misija u hrvatskim krajevima vidi opširnije u: *Vrela i prinosi*, 6 (1936), str. 74. Dokument o ustanovljenju zaklade vidi u istom svesku, str. 76-77.

29 Bernard Zuzorić (Dubrovnik 1683. – Rim 1762.) stupio je u isusovački red u Rimu 1697. jer je Dubrovačka Republika pripadala Rimskoj provinciji Družbe Isusove. Nakon studija retorike i filozofije predavao je na gimnazijama u Firenci, Sieni i Rimu, a od 1709. studirao je teologiju u Rimskom kolegiju i bio zaređen za svećenika. Godine 1719. vratio se u Dubrovnik kao apostolski misionar za Dalmaciju i susjedne ilirske zemlje. Istaknuo se kao vrstan govornik i pučki misionar po segnerijanskoj metodi. Tijekom misionarskog rada objavio je katekizam *Nauk kerstjanski* (1730.) i knjižicu pjesama *Hvale duhovne* (1752). Opširnije vidi: M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 111, i dalje u opisu misija, osobito str. 117, a vrijedna je i bilj. 19 na str. 118.

30 Ivan Krstitelj Jakobović (Senj 1688. – Rijeka 1733.). Gimnaziju je završio u Zagrebu i stupio u novcijat u Beču 1711. godine. Opširnije: Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 112, osobito bilj. 6.; *Vrela i prinosi*, 6 (1936), str. 76.

uspješno radili. Najprije oko Dubrovnika, od 1725. u riječkom okruženju, zatim opet oko Dubrovnika. Kad 1732. zbog kuge nisu mogli održavati misije u dubrovačkom kraju, Jakobović je poslan u Rijeku da drži misije na sjevernom Jadranu, ali je već u proljeće 1733. naglo obolio i preminuo na sam Veliki petak.

Zuzoriću je tada dodijeljen drugi suradnik o. Franjo Domazetović,³¹ a treći je bio o. Ivan Ivić.³² Dva Senjanina i jedan Istranin! Oni su držali segnerijanske pučke misije. U ovom prikazu služiti ćemo se kratko samo izrazom misije.

6.2. POHMAJEVIĆEV POZIV NA SEGNERIJANSKE MISIJE U SENJSKOJ BISKUPIJI 1725.

Godine 1725. pozvao je senjsko-modruški biskup Nikola Pohmajević oca Zuzorića i Jakobovića iz Dubrovnika da drže misije u njegovoj biskupiji. Dodijelio im je i svojeg svećenika za pripomoć. Neke su župe bile vrlo male pa su bile pridružene većima, gdje bi onda vjernici dolazili na propovijedi i na ispovijed, a misije bi se držale osam do deset dana. Te godine (1725.) misijama su bile obuhvaćene najprije župe Novi Vinodolski i Senj, a potom Ledenice, kamo su dolazili i župljani Krmpota, te je Zuzorić zabilježio da Krmpočani potječu iz Bosne, govore drugačije od domaćih ljudi i pišu ćirilicom, ali su u vjeri poučeniji od drugih gorštaka.

U Bribir su dolazili i župljani iz Selca, u Grižane su dolazili iz susjednih sela Kotora i Belgrada, ukupno 2.000 duša. U Hreljin su dolazili i ljudi iz Bakarca, Drivenika, Liča i Fužina. Te dvije posljednje župe udaljene su od Hreljina četiri sata hoda pa su na zajedničku pričest došle sa svojim župnikom u kolegijatsku crkvu na Grobniku.

Bakar s okolicom ima 8.000 duša. Isticao se osobito pokorničkim procesijama. Na te procesije gotovo svi su dolazili bosu noseći kakav znak pokore. Jedni su se bičevali, drugi su nosili teške križeve, neki s velikim kamenom o vratu, neki bi išli ruku ispruženih u križ i privezanih uz motku. Na kraju procesije išao je bosonogi starac biskup s kanonicima ovjenčani trnovom krunom. Takva procesija ponovila bi se tri puta.

Najveći plod misija u Senju bio je uspostavljen mir među zavađenim plemenima Vukasovića i Lalića, koji su imali svoje pristaše i među građanima. Obnovljen je vjernički život, revnije pristupanje sakramentu ispovijedi i pričesti, a na prikladnom brežuljku podignuta je Kalvarija. Zuzorić je zabilježio vrlo zanimljive podatke o pojedinoj župi, o sudjelovanju u misijama vjernika, klera i raznih civilnih upravitelja, o manama koje su nastojali iskorijeniti i o trajnim plodovima koji su ostajali.³³

31 Franjo Ksaver Domazetović (Senj 1705. – Rim 1741.). U novicijat je stupio u Beču 1721. Opširnije: M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.* str. 112. osobito bilješka 9.

32 Ivan Krstitelj Ivić (Gračiče – 1776.). Kao mlad svećenik stupio je u Družbu u Beču 1731. godine. Preminuo je nakon ukinuća Družbe (navodno) 1776. godine. Opširnije: M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 113, osobito bilj. 11.

33 *Vrela i prinosi*, 6 (1936), str. 85-94; M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 119-121.

6.3. MISIJE U MODRUŠKOJ BISKUPIJI 1726. GODINE

Prve su misije bile održane godine 1726. u Brodu na Kupi, koji je pripadao modruškoj biskupiji. Okupljali su se vjernici iz Kostela, Čabra, Moravica, Delnica i drugih bližih sela. Na velike propovijedi okupljalo se i do 5.000 ljudi. U pokorničkoj procesiji devedeset je majki nosilo svoj „križ“, svoju dojenčad u košarama na glavi, a da nijedno dijete nije zaplakalo. U Lukovdolu okupilo se oko 2.000 ljudi.

Iz goranskoga kraja otišli su misionari u Slunj, mjesto blizu granice s Turskom. Zapovjednik slunjske vojne posade poslao je glasnika u Bihać, grad pod turskom vlašću udaljen šest sati hoda, da tamošnje katolike pozove na misije u Slunj da se okrijepe riječju Božjom i svetim sakramentima te zadobiju papinski blagoslov. Došli su svi koji su mogli noseći sa sobom hranu za nekoliko dana. Misionari su bili zadivljeni čestitošću tih muškaraca, stidljivošću žena i djevojaka, a nadasve njihovom bogoljubnošću. U njihov kraj pod turskom vlašću samo je ponekad dospio svećenik iz Senja da im održi misu. Poučavao ih je neki čestiti starac katolik, koji je po potrebi i djecu krstio i mrtve sprovodio. Na propovijedi se okupilo do 2.000 vjernika. Te godine (1726.) posljednje misije u modruškoj biskupiji održane su u Oštarijama za vjernike te župe, za stanovnike Ogulina, Tounja i Modruša, a bilo ih je koji su dolazili i iz sela udaljenih do sedam sati hoda.

Na nekim misijama misionari su usmjerili propovijedi osobito protiv lihve, varanja i lakomosti pojedinih imućnika koji su nemilo gulili siromašni narod. Ponegdje su pridobili mjesne upravitelje da zabrane lihvu i narede povrat otetog siromašnomu svijetu. Za prljavim dobitkom povelili su se i neki svećenici, pa su i oni morali od toga odustati. Zuzorić u svojem dnevniku bilježi da su misije bile od neizmjerne koristi za spasenje duša. Propovijedi je, po običaju, držao pred izloženim presvetim Otajstvom. Posebno hvali arhiđakona Antona Benzoniya koji im je mnogo pomagao i podnosio s njima razne tegobe.³⁴

6.4. MISIJE U SENJSKO-MODRUŠKOJ BISKUPIJI 1727.

Godine 1727. nastavili su najprije s misijama u onim župama senjske biskupije koje nisu bile obuhvaćene 1725. godine. Prva je na redu bila župa Sv. Juraj kod Senja, koja se prostire po zaseocima od mora pa visoko uzbrdo. Težak teren. Župljani su se ipak odazvali. Na završnu svečanost doplovali su i neki Senjani te se okupilo oko 3.000 duša. U vrijeme misija jedan je misionar s tri biskupijska svećenika odlazio propovijedati i u Jablanac. Iz Sv. Jurja krenuli su misionari visoko gore u Brinje u Gackoj dolini. Ondje je na misijama sudjelovalo više od 5.000 duša. U Otočcu, gdje je bila stalno utaborena vojna pukovnija, na propovijedi se okupljalo oko 3.000 osoba. Primjerom su prednjačili podzapovjednik pukovnije Georg von Aichelburg i barun Hollerstein. Gornji i Donji Kosinji bili su obuhvaćeni zajedno, a dolazili su također vjernici iz Kutereva te susjednih krajeva Like i Krbave. Neki i s udaljenosti dan hoda, pa je na

³⁴ *Vrela i prinosi*, 6 (1936), str. 97-99; M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 123.

završetku bilo 8.000 osoba. Prenocište nisu svi mogli naći pod krovom pa su mnogi noćili pod vedrim nebom, a tako je bilo i drugdje.³⁵

6.5. MISIJE U SENJSKOJ BISKUPIJI 1734. GODINE

Nakon misija u Istri 1729. te duhovnih vježbi u Rijeci i Cresu 1730., misionari su otputovali u Dubrovnik da tamo nastave svoje djelovanje. Godine 1731. obišli su sva mjesta gdje su prije držali misije, ali već 1732. morali su prestati s obilaskom župa jer se kuga s istoka proširila i po Sredozemlju. Zahvatila je jadransku obalu, prodrla u Bosnu te dospjela čak do Like i Krbave. U toj nevolji sve je senjsko građanstvo prihvatilo prijedlog senjsko-modruškog biskupa Antuna de Benzonija da sv. Franju Ksaverskog svečano proglasi zaštitnikom Senja. Kuga je doista jenjala i jedva da je koji katolik podlegao, a među raskolnicima bila je sva sila žrtava.³⁶

Budući da su misionari morali u Dubrovniku mirovati, o. Jakobović odlučio je vratiti se u Rijeku i držati misije u njezinu okruženju. Došao je iscrpljen do zadnjih granica, a i inače je bio slaba zdravlja, te u Rijeci preminu u proljeće 1733. godine.

Godine 1734. više nije bilo opasnosti od kuge pa je o. Bernard Cerroni, utemeljitelj fonda za održavanje misija u Austrijskoj provinciji Družbe Isusove, pismom zamolio da bi se opet pokrenule misije u Hrvatskom primorju. To isto isposlovaio je senjsko-modruški biskup Ivan Antun Benzoni kod generala Družbe Isusove za senjsku biskupiju. No tada više nije bilo o. Jakobovića da pođe s o. Zuzorićem, nego je to bio drugi isusovac, Senjanin o. Franjo Ksaver Domazetović, koji je upravo svršavao studije u Grazu. Dok on ne dođe u Rijeku, otišao je o. Zuzorić s o. Josipom Tedeschijem u Furlaniju te održaše troje misije na talijanskom.³⁷

Iskusni Zuzorić i poletni Domazetović upravo se pripremahu za nastup u Vinodolu, kad eto vijesti da je planuo rat između austrijskog cara i Francuske, pa se nesigurnost osjećala i na Primorju. Ipak, bakarsko-vinodolski zapovjednik Sigmund Sartorij zajamčio je misionarima sigurnost, pa oni zaredaše s uspješnim misijama u Novom, Bribiru i Grižanima. U Hreljinu im se suprotstavio neki utjecajan čovjek. Krenuo je od praga do praga i odvrćao narod od misija te je na otvorenje došlo samo 60 ljudi. Držeći se Isusove da zlo treba svladati dobrim, pošao je Zuzorić k njemu i uvjerio ga da šteti i ljudima i sebi. Čovjek „progleda“ i sutradan pođe opet od kuće do kuće pozivajući ljude da dođu na misije. Već sljedećeg dana došlo ih je oko 500, a završnog dana bilo ih je više od 2.000.

Dok su još propovijedali u Hreljinu, dočuli su da se u Bakru čak neki od klera žestoko protive najavljenim misijama. Biskup je ohrabrio misionare da propovijedi ipak počnu u dogovoreni dan. Sam pođe prije misionara u Bakar i svima, poglavito svećenstvu, preporučio misije. U utanačeni čas dočeka on misionare pred gradskim vra-

35 *Vrela i prinosi*, 6 (1936), str. 106-107; *Vrela i prinosi*, 11 (1940), str. 126-128; M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 125.

36 *Vrela i prinosi*, 11 (1940), str. 146; M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 130.

37 *Isto*, str. 131.

tima okružen svim crkvenim i gradskim vlastima i uglednicima, izrekne im srdačan pozdrav, zaželi dobrodošlicu, preda im raspelo, uvede ih u crkvu te misije započeše. Sudjelovalo je oko 8.000 vjernika jer se bakarska župa prostirala širokom okolicom. Revni biskup Benzoni ne samo da je kroz sve dane pomagao nego se zajedno s kanonicima i bičevao te bosonog i s trnovom krunom na glavi hodao u pokorničkoj procesiji. Kad je bila propovijed o Božjem milosrđu, uspeo se na govornicu s užetom oko vrata, kleknuo pred raspelom i suznih očiju molio oprostjenje od svih koje je možda na bilo koji način uvrijedio. Narod je proplakao na taj prizor i svi su molili oprostjenje jedni od drugih. Biskup je pomagao misionarima i na Grobniku, kamo su dolazili i ljudi iz Bakra, iz Rijeke i s Kastva. Na svih šest misija u primorju bilo je mnogo sudionika u pokorničkim procesijama, osobito noću. Podijeljeno je 15.000 pričesti. Kao plod znatno je smanjeno zaklinjanje Bogom.³⁸

6.6. SEGNERIJANSKE PUČKE MISIJE U MODRUŠKOJ I SENJSKOJ BISKUPIJI 1735. – 1741.

Iako su 1735. misije molili biskup ninski i arhiđakon furlanski, po nalogu generala reda o. Franje Retza, morali su o. Zuzorić i o. Domazetović držati misije u senjsko-modruškoj biskupiji. Prve su misije počele 22. svibnja 1735. godine u Fužinama. Toga je dana petnaest sati padao snijeg. Unatoč toj klimatskoj nepogodi svaki su dan u procesiji dolazili i vjernici iz Liča te mnogi iz Lokava i Delnica. Pričesti je pristupilo 2.200 osoba. Poslije Fužina misije su opet održane u Brodu na Kupi, u Lukovdolu, Slunju, Oštarijama i Lešču na Dobri kamo su dolazili i vjernici iz župa susjedne zagrebačke biskupije Bosiljeva, Novigrada na Dobri i Sv. Jurja. Pričestilo se 2.300 osoba. Odatle su otputovali i redom držali misije u Brinju i Otočcu te Kosinju Gornjem i Donjem. U tim je župama bilo manje sudionika nego 1726. jer su mnogi muškarci toga „graničarskog kraja“ morali poći na vojnu. Ipak je i u te tri župe pričest primilo 6.000 duša. U Kosinju su ih ometali oci kapucini, bojeći se da misionari ne zađu i dublje u Liku, koju su oni duhovno opskrbljivali. O. Zuzorić nije to ni kanio da se među redovnicima ne naruši mir i sloga.

Kako se godina 1735. primicala kraju, ostalo je vremena još samo za jedne misije, a te su, po želji biskupovoj, održane u biskupskom sjedištu Senju. Biskup, koji je i do tada pomagao u svim misijama, posebno se istaknuo pokorom i ispovijedanjem. Njegov primjer slijedio je i generalni vikar Juraj Vuk Čolić idući s misionarima bosonog i sa štapom u ruci. Puno su pomagali i redovnici pavlini i župnici koji su zapažali najveću duhovnu korist kod svojih župljana. Na poticaj generala Stumberga i vojni su časnici svuda pomagali i primjerom prednjačili. U dane misija dokinuti su sajmovi i zatvorene krčme. U Vojnoj krajini uspješno su suzbijali i žalosnu težnju za krvnom osvetom.³⁹ Sljedeće godine (1736.) o. Franjo Ks. Domazetović određen je za profesora

38 *Vrela i prinosi*, 11 (1940), str. 149-152; M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 130-133.

39 *Vrela i prinosi*, 11 (1940), str. 152-160; M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 134-135.

u Ljubljani pa je o. Zuzorić držao misije s o. Josipom Tedeschijem opet u Furlaniji na talijanskom jeziku.

Godine 1738. o. Zuzorić dobio je novog druga, o. Ivana Ivića. Na poziv biskupa de Benzonija njih dvojica 1741. vodili su nekoliko misija u senjskoj biskupiji. Budući da je biskup morao na sabor u Požun, dao je upute svojem generalnom vikaru Jurju Vuku Čoliću, koji je s dva kanonika pomagao na misiji u Jurjevu. Nakon tih misija o. Ivić držao je misije u Jablancu, a o. Zuzorić vodio je duhovne vježbe za puk u Senju. Misije u Jurjevu dobro su uspjele, što se vidjelo i na kraju po 2.000 pričesti.

Na misijama u Ledenicama nastupali su Zuzorić i Ivić zajedno. Na propovijedi su dolazili i Krmpočani. Bilo je dramatičnih prizora izmirenja među nekima koje je obuzela smrtna mržnja.⁴⁰ Koncem 1741. o. Ivić poslan je u Split, pa je o. Zuzorić sljedeće godine (1742.) djelovao s nekim biskupijskim svećenicima u dubrovačkoj nadbiskupiji.

7. SEGNERIJANSKE MISIJE U PULSKOJ BISKUPIJI I DRUGDJE PO ISTRI

7.1. SEGNERIJANSKE MISIJE NA KASTAVSKOJ GOSPOŠTIJI I U RIJECI 1726. – 1927.

Rijeka je u promatrano vrijeme spadala pod pulsku biskupiju i imala je kaptol ili zbor svećenika po časti kanonika. Prepozit kaptola bio je gradski župnik i ujedno biskupov namjesnik. Pod Pulu je spadao i Kastav s Veprincom i Mošćenicama, a sve tri župe, takozvana Kastavska gospoštija, bile su posjed isusovačkog riječkog kolegija, pa se kolegij morao brinuti i za duhovno dobro svojih podložnika. Vijesti o uspješnim segnerijanskim misijama održanima 1725. u zapadnim graničnim župama senjsko-modruške biskupije na doticaju s Rijekom navele su rektora isusovačkoga kolegija o. Franju Petrisa na odluku da se sljedeće godine misije održe za sve tri župe Kastavske gospoštije. Održavale su se u Kastvu, a dolazili su i žitelji Veprinca, Mošćenica i Voloskog, pa i iz udaljenih istarskih sela. Posljednjih dana podijeljeno je 12.000 pričesti.⁴¹

Godine 1726. bio je napokon na redu i sam grad Rijeka, gdje su se segnerijanske misije održavale pred deset godina. Predstavnici gradskih vlasti sa svim klerom dočekali su misionare i pozdravili ih pred gradskim vratima kao i 1716. godine. Nakon pozdrava župnik im je predao raspelo u znak da prihvaća njihovo poslanje i da im predaje duhovne ovlasti u župi. Župna crkva Marijinog uznesenja nije bila dosta velika da odjednom primi sav narod, pa je grad bio podijeljen na četiri područja te se narod svakog područja okupljao na pouke kod svoje posebne crkvice. Velike zajedničke propovijedi držale su se na ravnici uz more, kamo su kanonici u procesiji dovodili pojedine skupine uz pjevanje lauretanskih litanija. Dolazili su i mnogi Trsaćani i drugi gosti s

40 *Vrela i prinosi*, 11 (1940), str. 174-178; M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 137-138.

41 *Vrela i prinosi*, 4 (1934), str. 110; M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 122-123.

područja susjedne senjsko-modruške biskupije onkraj Rječine pa se na propovijedima okupljalo čak preko 5.000 ljudi, a na završnu svečanost čak 8.000.⁴²

U Istru, na područje pulske biskupije, vratili su se misionari 1727. i vodili misije u Mošćenicama, kamo su dolazili ljudi s istočnih padina Učke od Kastva do Plomina. Završna svečanost održana je na trgu pred gradskim vratima, gdje su podigli lijepi prigodni oltar. Bio je to jedini prostor na kojem se moglo okupiti oko 11.000 duša.

Sljedeće misije iste godine bile su u Kršanu u istočnom ili habsburškom dijelu Istre, a na propovijedi je dolazio i narod iz obližnjih sela zapadne ili mletačke Istre. Generalni vikar pulskog biskupa doveo je mnogo odličnika. Skupilo se i do 14.000 sudionika. Misije su se održavale u srpnju. Vrućine velike, a vode malo. Da narod utazi žeđ, gospodar Kršana barun Jakob Rampelli dao je uz cestu postaviti velike posude napunjene vodom dopremljenom iz poprilične daljine. On se i inače pokazao humanim kad je dao očistiti svoj gaj da se ljudi za vrijeme propovijedi sklone sa sunca u sjenu krošnjatih stabala, a bogoljubnost je zasvjedočio s cijelom obitelji sudjelujući u misijskom programu.⁴³

Iste godine (1727.) bile su misije i u Žminju, nekako u srcu južnijeg dijela Istre. Bile su prava senzacija. Od početka misija ispovijedalo je 40 svećenika od rana jutra do iza podneva, i opet poslijepodne nakon misijske propovijedi do u kasnu noć. Završna svečanost, koja je uključivala i papinski blagoslov, upriličena je u obližnjem šumarku. Okupilo se oko 24.000 ljudi. Župnik je nabrojio 15.000 podijeljenih pričesti.⁴⁴ Sve su navedene misije u Istri održane u župama na hrvatskom jeziku, a potom su misionari zamoljeni da održe misije i u Trstu na talijanskom jeziku, te su i one vrlo lijepo uspjele. Godine 1728. djelovali su misionari u nadbiskupiji dubrovačkoj.

Godine 1729. vratili su se na sjeverni Jadran i vodili misije u Lovranu, kamo su dolazili i vjernici iz Rijeke, s Kastva i iz drugih župa, pa se broj sudionika penjao do 5.000. U ispovijedanju su pomagali neki riječki kanonici i isusovci iz kolegija. U Brseč su dolazili i vjernici iz Mošćenica te s teritorija pod mletačkom upravom, oko 2.000 duša. U Boljun su dolazili i ljudi iz Kršana, bosonogi i s trnovim vijencem na glavi, a neki su se i bičevali. Završnih dana bilo je u Boljunu do 5.000 duša. Najveći broj sudionika bio je u Pazinu, do 7.000. duša. Ispovijedalo je 20 svećenika, a u pokorničkoj procesiji sa znakovima pokore kretalo se 3.000 ljudi.⁴⁵

Godine 1741. bile su opet misije u Rijeci, čak uspješnije od onih 1726. godine. Velike propovijedi opet su se održavale na ravnici uz more. Od prvih dana, uz misionare Zuzorića i Ivića te isusovce iz kolegija, po cijele su dane ispovijedali biskupijski svećenici, augustinci, franjevci i kapucini. Pričestilo se 8.000 osoba. U jednoj večernjoj pokorničkoj procesiji sudjelovalo je 5.000 duša.⁴⁶

42 *Vrela i prinosi*, 4 (1934), str. 112-114; M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 122.

43 *Vrela i prinosi*, 11 (1940), str. 128-130; M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 125.

44 *Vrela i prinosi*, 11 (1940), str. 129-130; M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 125.

45 *Vrela i prinosi*, 11 (1940), str. 141-143; M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 128-129.

46 *Vrela i prinosi*, 11 (1940), str. 178-179; M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 139.

8. SEGNERIJANSKE MISIJE U PIĆANSKOJ BISKUPIJI 1726. GODINE

Biskup male pićanske biskupije Grgur Franjo Ksaverski Marotti želio je da se njegovim vjernici duhovno obnove pa je 1726. organizirao misije i misionarima za pomoć odredio čak svojega generalnog vikara i još nekoliko svećenika. Prve su misije održane u Novakima Pazinskim jer se ondje dotiču tri biskupije, kako bi se odjek misija šire osjetio, a to bilo dobro i za budućnost. Na propovijedi su dolazili ljudi iz župa pićanske biskupije: Cerovlja, Lindara, Gologorice i Grimalde, a pridruživali su im se i mnogi iz Grdosela, koje je pripadalo porečkoj biskupiji, te iz Boruta i Draguča, koji su pripadali tršćanskoj biskupiji. Broj sudionika popeo se na nekih 4.000. Nakon toga održane su misije u Pićnu. U samom gradu živjelo je jedva stotinu stanovnika, ali se na popodnevne propovijedi na otvorenom izvan gradskih zidina skupljalo vrlo veliko mnoštvo iz susjednih sela i gradića, a dolazili su sa svojim svećenicima. Dolazili su sa znakovima pokore, a oni iz nedalekog Gračišća čak bosonogi. Poslije odslušanih propovijedi svi su se htjeli ispovjediti pa su svećenici ispovijedali do u kasnu noć.⁴⁷ Završnoj svečanosti pribivalo je oko 5.000 duša.

Iz male pićanske biskupije morali su misionari poći u prostranu senjsko-modrušku biskupiju. Držeći misije po širokom prostoru senjsko-modruške, pulske i pićanske biskupije, Zuzorić je zapazio da općenito posvuda i kod svih staleža vlada veliko nepoznavanje kršćanskog nauka. Stoga su misionari počeli po župama dijeliti hrvatske knjižice kršćanskog nauka, a župnicima preporučio da ih nedjeljama u crkvi glasno čitaju, osobito čin vjere, ufanja i ljubavi, a narod neka za njima ponavlja dok ne nauči napamet, pa su tako i **činili**.⁴⁸

9. SEGNERIJANSKE MISIJE U OSORKOJ BISKUPIJI 1729. GODINE

Mala otočna osorska biskupija imala je tu sreću da su se misionari na povratku iz Dubrovnika u Rijeku i Istru zaustavili u Osoru. Tamošnji biskup Nikola Dražić nije im dao da pođu dalje dok ne održe misije u šest župa njegove biskupije. Veli Lošinj brojio je oko 1.200 duša, a Mali Lošinj oko 1.000. U Velom Lošinju dolazio je na propovijedi i lučki zapovjednik, a u Mali Lošinju i Suščani na lađicama.

Osor je imao jedva preko stotinu stanovnika ali su se ondje okupljali stanovnici gotovo iz sedam okolnih sela i otoka Uniye pa bi se okupilo i do tisuću duša. U Lubenice su dolazili i stanovnici Vrane. Svih skupa bilo je oko 300. Zahvaljujući vrijednomu župniku, svi su bili dobro upućeni o vjerskim istinama. Najveća skupina, oko 3.000 duša, bila je u Cresu, kamo su na propovijedi dolazili i vjernici četiriju okolnih sela. Dobrim primjerom prednjačio je gradski magistrat s upraviteljem Pavlom Quirinijem, kojega je narod poštivao radi poštenja i pravednosti. Mala je bila i zajednica vjernika u

47 *Vrela i prinosi*, 6 (1936), str. 94-95; M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 122.

48 M. VANINO, *Isusovci i hrvatski narod III.*, str. 125-126.

Belom na Cresu, ali je u vrijeme misija podijeljeno oko 500 pričesti. Iz Beloga otploviše misionari na zasluženi predah u Rijeku, a zatim su planirali na misije u Lovran.⁴⁹

ZAKLJUČAK

Zuzorić je kao pučki misionar djelovao po Segnerijanskoj metodi 1724. – 1742. i o tome podnio izvještaj generalu reda o. Franji Retzu (gen. 1730. – 1750.).⁵⁰ Posljednje misije što ih opisuje u svojem izvješću održane su 1742. na području Dubrovačke Republike. Na misijama po hrvatskim krajevima svuda je uvodio pozdrav *Hvaljen Jezus!*, uz odgovor *Vazda budi!* U studenome 1743. imenovan je rektorom dubrovačkoga kolegija. Neki su se žalili da je u toj službi prestrog pa je već nakon dvije godine pozvan za duhovnika u Rimski kolegij. Tu je službu obavljao pet godina, zatim je neko vrijeme bio pomoćnik učitelja novaka, potom ispovjednik u Rimskom kolegiju, gdje je svoj zemaljski život završio uzornom smrću 3. travnja 1762. godine.

Vidjeli smo da su isusovci riječkoga kolegija vodili pučke misije u svojem okruženju i prije o. Zuzorića. Vodili su ih sigurno i poslije njega, ali o tome nema podataka u zborniku *Vrela i prinosi* pa ovaj prikaz završavamo s njegovim razdobljem koje je sigurno bilo najbrojnije, najplodnije i na najširem prostoru od Like do Istre, od Čabra do Lošinja.

⁴⁹ *Vrela i prinosi*, 11 (1940), str. 140-141.

⁵⁰ *Vrela i prinosi*, 11 (1940), str. 117-184.

JESUITS IN RIJEKA (1627 – 1773) SCHOOL, PASTORAL AND EDUCATIONAL ACTIVITY

The harbour city of Rijeka in the northwestern Adriatic has since ancient times been an important place of commercial activity, of encounter of people and cultures, and of military stations. But at a time when Europe was making great progress, Rijeka did not yet grant school education for its population. Placed, by coincidence, at the meeting point of the dioceses of Senj and Pula, Rijeka was not an episcopal see, and that was probably one of the reasons for its cultural stagnation. To solve this problem, the city authorities invited the Jesuits to open a gymnasium, because they were acquainted with their successful work in Trieste, Gorizia, Venice and elsewhere. It was fortunate that the Croatian Jesuit Lovro Grizogono “accidentally” became the advisor for the realization of their project. The bishop of the Diocese of Senj-Modruš Ivan Agatić, who originated from the Rijeka, strongly advocated this idea, as well as fr. Bartol Viller, the provincial of the Austrian Jesuit Province and personal confessor of Ferdinand II of Habsburg. The arrival of the Jesuits and the opening of a college with a gymnasium were achieved due to an initial financial contribution from the Emperor, and a small contribution from the city. The gymnasium was opened in autumn of 1627 with 150 students. In 1632 moral theology began to be taught, and in 1725 a two-year study of philosophy was introduced. The Emperor bestowed upon the college with the gymnasium and the theology course all the rights and privileges enjoyed by similar Jesuit institutes in the Habsburg Monarchy.

In addition to school work, the Jesuits had also developed pastoral activities. The church of St. Roch, put temporarily at their disposal, quickly became the confessional of the whole city, and they continued this pastoral work in their new and beautiful church of St. Vitus, where the precious Holy Crucifix is permanently kept. The education of school youth, as well as of citizens, took place through religious societies, especially Marian congregations, which promoted sacramental life. Members of these congregations also performed educational theatre plays. With Popular Missions, the Jesuits extended their pastoral work to the nearby dioceses of Senj-Modruš, Pula, Pićan, and Osor. Particularly effective were the so-called Segnerian Missions, which included penitential practices. All of this work was of great spiritual and social benefit to the people who had been subjected to Ottoman persecution since 1463, and in the first half of the 17th century were morally harmed by the thirty-year war waging in Europe. Although the work of the Jesuits was interrupted by the abolition of the Society of Jesus in 1773, the fruits of their efforts provided the base for further spiritual, intellectual and civic development of the city.

Keywords: college, Jesuit gymnasium, Popular Missions, Segnerian Popular Missions, Diocese of Senj-Modruš, Diocese of Pula, Diocese of Pićan, Kastav seigniory.